

**ԵՐԲ ՍԱՅԼԱԿԻՑ ԻԶՆԵԼ ԵՒ ՔԱՅԼԵԼԸ
ՇԱՏԵՐԻՆ ՆԵՔԻԱԹ Է ԹԻՈՒՄ**

ՆԵՐՍԵՆՆԻ ԱՔԵՂԱՅ ԱԼՈՅԵԱՆ

Օրեր առաջ Երուսաղեմի Սուրբ Յարութեան Տաճարում Քրիստոսի Սուրբ Գերեզմանում, հրաշք տեղի ունեցաւ, որին չանդրադառնալն իսկապէս մեղք կը լինէր: Որոշեցի հանդիպել Էրիք Ռեւազովին (գաղթի տարիներին Վրաստան գնալով Ռեւազեան ազգանունը փոխել են Ռեւազովի), ում հետ կատարուել էր Աստուածային հրաշքը և փոքրիկ հարցազրոյց անել նրա հետ:

Երեկոյեան ժամերգութիւնից առաջ Էրիքն իր ոտքով Սուրբ Յարութեան Տաճարի՝ Հայոց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու աստիճաններից իջնելով՝ մօտեցաւ ինձ ու բարեւելուց յետոյ՝ ողջագուրուեց: Չարմացայ, քանի որ ծանօթներ չէինք: Ժամերգութեան ողջ ընթացքում Էրիքը ծունկի եկած աղօթում էր, ձեռքերը երկինք կարկառած փառք տալիս Աստծուն: Ժամերգութիւնից յետոյ ասացի, որ ցանկանում եմ փոքրիկ հարցազրոյց անել իր հետ՝ կատարուած հրաշքի և մինչ այդ տեղի ունեցած վթարի մասին:

Էրիքն անհանգիստ շարժումով ասաց, որ չի ցանկանում խօսել, բարձրաձայնել կատարուածի մասին, սակայն մի փոքր համոզելուց յետոյ՝ տեղի տուեց խնդրանքիս:

Չրոյցի սկզբում նախ հետաքրքրուեց թէ ի՞նչ է անունս և, ապա, փորձեց արտաբերել Ներսէս անունը, սակայն ինչպէս շատերի՝ նրա մօտ եւս Ներսէսը վերածուեց Ներսէսի: Ապա ներողութիւն խնդրեց, ասելով՝ որ ռուսական դպրոց է ւսարտել ու յաւելեց, թէ հոգով սրտով հայ է, քանի որ ծնողները հայեր են:

Ես փորձեցի նախ հասկանալ պատմութիւնը.

- Էրիք,- ասացի,- գիտեմ որ վթարի էք ենթարկուել, որի հետեւանքով յայտնուել էք սայլակին:

Առանց ւաւերող փութկոտութեան, ներքին հանգստութեամբ ու մեղմ ձայնով սկսեց պատմել.

- 2012 թուականին Ռուսաստանում վթարի ենթարկուեցի, որի հետեւանքով մեքենան շրջուեց: Մեքենայից մի կերպ ինձ դուրս բերելուց յետոյ, պարզուեց ողնաշարիս տասերկուերորդ ողը կոտորուած է: Ապա Վրաստանում բժիշկների աչալուրջ աշխատանքի շնորհիւ, 33 օր անշարժ պառկելուց յետոյ, ոտքի կանգնեցի: Բժիշկները յորդորեցին զգոյշ լինել, ոյժ չգործադրել և արգելեցին երկու կիլոգրամից աւելի ծանրութիւն բարձրացնել:

«Բոլորս էլ գիտենք,-ասում է,- որ տղամարդը երբ ընտանիք ունի չի կարող ոտքը ոտքին զցել, մատը մատին չխփել ու ոչինչ չանելով բարեկեցիկ ապրել: Ու ես, իմ մասին հոգ չտանելով, հինգ տարի շարունակ ողնաշարս կոպիտ ասած տեռորի ենթարկեցի: Օգոստոսի 4-ին, մօտաւորապէս առաւօտեան ժամը չորսին, պատուհանի մօտ կանգնած նայում էի դուրս, յանկարծ սարսափելի ցաւ զգացի ողնաշարիս հատուածում՝ նման ատամնացաւի, որ ուղեղիդ զգացնել է տալիս: Դրանից յետոյ յայտնուեցի անկողնում: Չէի քայլում, ոյժ չէի կարողանում տալ, բայց միշտ երագում էի դրա մասին», - պատմում է անասելի խանդավառութեամբ, ապա նշում, որ՝ երբ հեռուստատեսութեամբ տեսել է Չատիկի Լոյսի արարողութիւնը, միշտ ներքին ցանկութիւն է ունեցել գալ Երուսաղեմ ու մի գիշեր անցկացնել Սուրբ Յարութեան Տաճարում՝ մասնակցել Հայոց պատարագին:

«Հոկտեմբերի 25-ին եկանք Երուսաղեմ, Սուրբ Յարութեան Տաճար՝ մոմ վառելու: Այդ օրը տաճարը լի էր ուխտաւորներով, զբօսաշրջիկներով, այնքան շատ էր բազմութիւնը, ասես Չատիկի Լոյսի արարողութիւնը լինէր: Ես շատ էի ուզում մերոնց տեսնել,-ասում է,- դէ՛ հայերին էլի»:

- Էրիք, իսկ ո՞վ էր Ձեզ Տաճար բերել, քանի որ չէիք կարող ինքներդ գալ:

-Դէ՛, բնականաբար ես չէի կարող գալ, կնոջս տղան էր բերել:

Չարմանում եմ «կնոջս տղան» արտայայտությունից ու հարցնում.

- **Ամուսնացած է՞ք:**

- Այո՛, երկրորդ կնոջս տղան է, մի աղջիկ էլ երկրորդ կնոջից ունեցայ,- ժպտում է, - Գրետա՛ս, հիմա Թիֆլիսում է՝ մօրս, հօրս մօտ:

- **Աստուած պահի:**

- Ապրէ՛ք, ողջ ըլնէք», -ասում է բարբառային առոգանութեամբ:

Իմ հարցին թէ այժմ որտե՛ղ է բնակւում ասաց.

- Թէլ Ավիվում, բայց ընտանիքս Թիֆլիսում է:

- **Իսկ այստեղ մենակ է՞ք ապրում, Ձեզ ո՞վ է խնամում:**

- Երկրորդ կինս, որ կէս վրացի, կէս հրեայ է, միասին ենք եկել Երուսաղէմ, իրենք ինձ քերեցին ու ես աչքերով ման էի գալիս ու մտածում. Տէ՛ր Աստուած, գոնէ մէկն ու մէկին մեր հայերից տեսնեմ: Ճիշդ է, ես հայերէն տառերը չգիտեմ, գրել-կարդալ չգիտեմ, բայց երբ տեսնում եմ, հասկանում եմ, որ դրանք հայկական տառեր են:

«Սայլակի վրայ նստած ներսում մի քանիսի հարցրեցի. «Հայ է՞ք», պատասխանում են. «Չէ, Ռումինիա», ասում եմ «Լաւ»:

«Էրի՛ք, լաւ, ժողովուրդը շատ է, արի դուրս գնանք, - ինձ ասում են:

Չէի ուզում, հոգիս տրորում էր, ուզում էի մէկն ու մէկին անպայման գտնել: Ասացի «Լաւ, կամքը թող քոնը լինի»:

«Դուրս եկանք ու գաւիթում՝ ձախ կողմում՝ փոքր եկեղեցի կայ (Հայոց Սուրբ Յովհաննէս մատրան մասին է խօսում), տեսայ դուռը կիսաբաց է ու դրան վրայ բանալիներ են կախուած: Մտածեցի անհնար է, որ այնտեղ՝ ներսում մեր հայերից մէկը չլինի: Ասացի ինձ տարէք էնտեղ: Ասաց. «Էնտեղ ոչ մի բան չկայ»: Ասացի. «Բալէ՛ս, տա՛ր էնտեղ»:

«Մօտեցանք դրանը՝ հրեցի ու ասացի. «Բարեւ Ձեզ», ներսից հայերէնով պատասխանեցին. «Բարեւ Ձե՛զ»: Դա ինձ համար մի լիութիւն էր: Ասացի. «Կարելի՞ է ներս գալ», ասաց. «Այո՛, ներս արի» և դուռը բացեց: Ինձ սայլակից գետին դրեցին, ես ծնկաչոք մտայ ներս:

«Ինձ բարեւողը Սուրբ Յարութեան Տաճարի Լուսարար՝ Տիրացու Գեղամ Անջունեանն էր, որ անմիջապէս հարցրեց արդեօք ներսում եղե՞լ ենք:

«Ասացի. «Չէ, ներսում այնքան ժողովուրդ կար չկարողացանք Սուրբ Գերեզման մտնել, արդէն գնում էինք» (խաչակնքում է ու ասում «Փա՛՛ռք Քեզ, Տէր Աստուած»):

«Գեղամն ասաց, որ քիչ յետոյ կ՛օգնեն ինձ ու ներս՝ Գերեզման կը մտցնեն:

Ուրախությունից տեղս չէի կարողանում գտնել: Նորից Տաճարից ներս մտանք ու մեզ տարան նախ հայոց Տեսչարան, ու ասացին որ մի քիչ սպասենք, քանի որ յաջորդ օրուայ տօնի նախապատրաստություններն էին կատարում, յետոյ պիտի փորձէին ինձ ներս՝ Գերեզման մտցնել:

«Մինչ Գեղամը Տեսչարանից դուրս կը գար, ասացի. «Գեղամ ջան, մի հարց տամ էլի». ասաց. «Ի՞նչ է եղել, ասա՛»:

«Գիտե՛ս ներքին ցանկութիւն ունեմ, գիշերը Տաճարում անցկացնելու»:

«Ասաց. «Ոչ մի խնդիր չկայ»:

«Վա՛՛յ, Հա՛յր Սուրբ..., (դարձեալ խաչակնքում է),- Մեռնեմ Սուրբ զօրութեանդ, Տէր Աստուած:

«Յետոյ Գեղամն ասաց. «Էրի՛ք, արի՛ էսպէս անենք, երբ որ գաս գիշերը Տաճարում մնալու, այդ ժամանակ էլ կը մտնես Գերեզման ու քեզ խանգարող չի լինի: Հիմա արագ պիտի մտնես ու դուրս գաս»:

«Համաձայնեցի ու մենք գնացինք Թէլ Ավիվ: Դրանից տաս օր յետոյ, Երուսաղէմ գալուց առաջ զանգեցի ու պայմանաւորուեցի Գեղամի հետ, որ Ուրբաթ օրը՝ Նոյեմբերի 3-ին պիտի գամ ու գիշերը մնամ Սուրբ Յարութեան Տաճարում: Ամսի 3-ին, երեկոյեան մենք եկանք: Զանի որ Տաճարի դուռը պիտի փակուէր ժամը 7-ին, մենք 6:30 արդէն Տաճարի

մուտքի մօտ էինք:

«Դռան փակուելուց յետոյ, Տաճարի այդ օրուայ հերթապահ՝ ծառայող միաբաններ՝ Մկրտիչ Ստեփաննեանն ու Կարապետ Սարկաւազ Բաղդասարեանը ինձ սայլակով հասցրեցին մինչեւ Քրիստոսի Գերեզմանի մուտքին ու այնտեղից եւ ծնկաչոք, կարելի է ասել սողալով մտայ ներս: Թէ որքան եմ ներսում մնացել, չեմ կարող ասել, բայց ներսում այնքան հանգստութիւն ու լռութիւն էր տիրում, որ երկար եմ մնացել: Մեղա՛յ եմ քեզ Տէր Աստուած,- ասում է,- եւ կարգին աղօթք անել էլ չգիտեմ: Իմ հոգով, իմ զգացածով ինչպէս կարողացայ՝ հաղորդակցուեցի իմ Աստծու հետ:

«Յետոյ դարձեալ ծնկաչոք փորձեցի դուրս գալ, այդ ժամանակ մի ինչ-որ բոց էի զգում կրծքավանդակիս շրջանում, ինչ-որ տաքութիւն՝ շատ ուժեղ: Դուրս եկայ տեսայ տղաները չկային՝ կանթեղների ձեռքն էին աւելացնում: Մի քիչ բարձր ձայնով, ոչ շատ կոպիտ, բայց համեմատաբար ուժեղ գոռացի. «Մուկու՛ւ՛ւ՛ն»: Ու հեռուից տեսան ինձ: Մինչեւ կը մօտենային, եւ շապիկիս կոճակները արձակեցի, քանի որ ներսս այրւում էր:

«Տղաները որ եկան ասացի. «Օգնէք ինձ»: Ուզում էին սայլակը մօտեցնել, որ նստեմ, ասացի. «Չե՛մ ուզում սայլակը, օգնէ՛ք ոտքի կանգնեմ, կանգնել եմ ուզում»:

«Տղաները կռացան, մի ձեռքով հենուեցի Կարապետի ուսին, միւս ձեռքով Մկրտիչի, ու ասացի. «Ինձ բարձրացրէք»: Երբ բարձրացրին ոտքերս սկսեց դողալ:

- Բայց ի՞նչ ոյժ էր, որ ստիպեց ձեզ կանգնել ցանկանաք: Որտեղի՞ց առաջացաւ այդ ցանկութիւնը:

- Չգիտեմ մէջս ինչ էր կատարւում, էն տաքութիւնը, էն այրուելը՝ անկախ ինձնից ինչ-որ ցանկութիւն ունեցայ ոտքի կանգնելու: Այնպիսի տպաւորութիւն էր, կարծես ես չէի ղեկավարում ինձ, այլ անում էի այն ինչ ներսս էր թելադրում: Երբ բարձրացրեցին ինձ, այդ պահին ուզում էի բղաւել, բայց նաեւ հասկանում էի թէ ուր եմ գտնւում ու փորձեցի զսպել էմոցիաներս: Ասացի. «Եկէք մի քիչ քայլենք»: Ու քայլեցինք, դրանից յետոյ սայլակին մօտ չեմ գնացել:

- Իսկապէս հրաշք է: Մինչեւ Տաճար գալը երազանք ունեցե՞լ էք:

- Երազանքս Տաճարում գիշերային արարողութիւններին մասնակցելն էր, այստեղ մնալն էր: Բայց Տաճարում գիշերելու ցանկութիւնս իմ վիճակից չէր գալիս, այլ այն, որ մօրս պապիկը, այսինքն մօրս՝ մօր հայրը, որ անունը Հայկարամ Տէր-Միքայէլեան էր, 1800-ականներին հաճի է եղել: Այդ բոլորը եւ փոքր ժամանակ լսել եմ ու առաջին անգամ, երբ 33 տարեկանում Իսրայէլ եկայ, հետաքրքրուեցի՝ մտածելով, որ գուցէ ինչ որ տեղեկութիւն կը կարողանամ գտնել նրա մասին Երուսաղէմի արխիւներում կամ տուժարներում:

«Դէ ինչ ասեմ, Հայր Սուրբ ջան, Աստուած տուեց ինձ այն ինչ ուզում էի: Ուզում էի գիշերել տաճարում, Աստուած տուեց: Դա ինձ համար ամէն ինչ է»:

- Վթարից յետոյ երբեւէ չէ՞ք մեղադրել Աստծուն, չէ՞ք ասել ինչո՞ւ այսպէս եղաւ, ինչո՞ւ հէնց ինձ հետ եղաւ:

- Ոչ, քանի որ մայրս հաւատացեալ է, ու տաս և աւելի տարիներ արդէն ուխտերի է գնում տարբեր եկեղեցիներ: Պապիկս՝ Վանիկը, եւս հաւատացեալ էր: Առաւօտեան վաղ արթնանում էր, առանց որեւէ մէկի հետ խօսելու, առանց մի կտոր հաց ուտելու ուխտի էր գնում Թիֆլիսի տարբեր եկեղեցիներ: Ձեռնափայտ ունէր ու դրանով կամաց-կամաց գնում էր իր ուխտը կատարելու: Երեկոյեան վերադառնում էր, նոր հաց էր ուտում»:

- Բայց դուք չէ՞ք մեղադրել Աստծուն, քանի որ նման իրավիճակներում յայտնուող մարդիկ, ում հետ դժբախտութիւն է կատարւում կամ ծանր հիւանդութիւն են ունենում, մեղադրում են Աստծուն՝ ասելով թէ ինչո՞ւ հէնց մեզ հետ սա պատահեց, ինչո՞ւ հէնց ես և այլն: Դուք նման բաներ չէ՞ք ասել:

- Ոչ, մտքովս էլ չի անցել: Ես հոգեւոր կեանքով չեմ ապրել, բայց ես գիտէի որ այն ինչ ինձ հետ պատահեց՝ իմ մեղքով պատահեց: Ես իմ կեանքը չէի գնահատում, այնպիսի իրավիճակում էի յայտնուել, որ կեանքիցս ձեռք էի քաշել ու կարծես թէ մահս էի փնտռում,

(նորից ասում է՝ «Մեղա՛յ Քեզ Տէր Աստուած»)։ - Մարդ երբ ինչ-որ անմտածուած քայլ է անում ու յայտնուում է անելանելի վիճակում, զոջում է, բայց արդէն ուշ է լինում: Աստուած մեզ խելք է տուել, պէտք է գործածենք ինչ-որ բան անելուց առաջ: Անմտածուած քայլերի վերջը դա է: Ինձ հետ կատարուածի համար ես երբեք Աստծուն չեմ մեղադրել, գիտէի որ իմ մեղքով է եղել, այլ մեղաւորներ չեմ փնտռել:

- Մի խօսք կայ, որ ասում են. «Չեմ կարող» չկայ, «չեմ ուզում» կայ»:

- «Կարող է չհաւատաք, բայց մտքովս չի անցել որ քայլելու մասին խնդրեմ Աստծուն: Ես Գերեզման մտնելով մեղքերիս թողութեան համար էի աղօթում, ոչ թէ ոտքի կանգնելու, ոչ թէ քայլելու: Ես դրա մասին անգամ խօսք չեմ ասել ներսում, – ասում է ու յաւելում, – ամբողջ մարմինս փշաքաղուեց:

Մայրս քանի տարի ասում էր. «Ա՛յ բալա, դու չես պատկերացնում թէ ինչ բան է Աստծու սէրը»: Նա միշտ ինձ ուղղորդում էր դէպի Աստուած, բայց քանի որ ես սխալ կեանքով էի ապրում՝ ասում էի. «Մամ ջան, ես պատրաստ չեմ, ես չեմ կարող»:

«Բայց այն գիշերուանից յետոյ, ինչ որ կատարուեց Տաճարում ինձ հետ, կեանքս փոխուեց: Ես չկարողացայ էլ Տաճարից դուրս գալ: Արդէն հինգ օր է Տաճարում եմ գիշերում: Տեսուչ Հայր Սուրբին պիտի խնդրեմ որ թոյլ տայ մի ամիս, կամ ինչքան կարելի է շատ մնամ այստեղ՝ Տաճարում»:

«Ուզում եմ էստեղ լինել, Աստծու հետ լինել: Ուզում եմ մեղքերիս թողութիւն ստանալ, ամբապնդուել Աստծու ներկայութեամբ: Ուզում եմ իմ ապրած սխալ կեանքից դարձի գալ դէպի Աստուած ու Նրա գրկում լինել: Այդ կեանքով եմ ուզում ապրել: Ես ուզում եմ էստեղ մնալ, չեմ ուզում իմ Աստծուց հրաժարուել ու մեջքս դարձնել, դուրս գալ էստեղից: Չեմ ուզում դրսում չարի ձեռքը ընկնել, ինչպէս որ ընկած էի տարիներ առաջ ու ապրում էի սխալ կեանքով: Ուզում եմ իմ Աստծու ձեռքի տակ լինել: Կարող է Աստուած ինձ դարձեալ ինչ-որ դուռ ունի բացելու, չգիտեմ»:

- Էրի՛ք, պատմեցի՛ք ձեր հարազատներին, ինչպիսի՛ն էր արձագանքը:

- «Այո՛, պատմեցի: Մի խօսք կայ, որ ասում են «Լացն ու ծիծաղը քոյր և եղբայր են», հենց այդպէս էր: Հա՛մ ուրախացել էին, հա՛մ յուզուել: Մայրս շատ ուժեղ կին է, ինձ ասում էր. «Ա՛յ բալա, մի՛ լացի, ամէն ինչ լաւ կը լինի: Ես հաւատում էի որ ամէն ինչ էսպէս էլ լինելու է»: Մօրս հաւատքը շատ մեծ է: Մի բան կարող եմ միայն ասել. մենք բոլորս՝ հայրս, ես, քոյրս, եղբայրս, ապրում ենք մօրս աղօթքներով: Կը զարմանաք, բայց հայրիկս 4 տարի փտորիազ հիւանդութիւն ունէր, հակառակ մեր գենետիկ մաքրութեանը: Բայց մօրս աղօթքներով հայրիկս բուժուեց ու այսօր մաշկը մաս-մաքուր է: Ինձ հետ կատարուած դէպքը նաեւ նուէր էր մայրիկիս ու հայրիկիս, քանի որ այդ օրը իրենց ամուսնութեան 43 ամեակն էր»:

- Էրի՛ք ջան, թող Աստուած օրհնի ձեզ ու ձեր ընտանիքին, մանաւանդ մայրիկիդ, որ իր հաւատքով ձեզ միշտ առաջնորդել, ուղղորդել է դէպի Աստուած և իր աղօթքներով էլ Աստուած պահել է ձեզ: Ճատ ուրախ էի գրոյցի համար:

- Հայր Սուրբ, ձեզ էլ ցանկանում եմ հոգու ուրախութիւն:

- **Ճնորհակալ եմ:**

(Զրոյցը ինչ-ինչ պատճառներով յետաձգուել էր, բայց Էրիքն ասաց. «Ոչինչ, Աստուած ինչ-որ անում է, ուշ է անում, բայց պուպուշ է անում»):

